

Filosofie jako reflexe vědy [1994]

20. 5. 94 – Filosofická jednota, Karlovy Vary

01

Myšlenka vědění a vědy sama je filosofická, a věda resp. vědění se nejprve začaly uskutečňovat právě v podobě filosofie. Filosofie byla ještě dlouho chápána jako věda kat'exochén. První vědy – se dvěma výjimkami – se ustavily vydělením s filosofie. Teprve v poslední době (vlastně až v našem století) jsme svědky vzniku věd, které se ustavují jinak, s větší či menší mírou odlišnosti. Nutně se však musíme alespoň zmínit o oněch dvou nejstarších vědách, které se sice neoddělily od filosofie, ale které se v jistém smyslu mohly ustavit teprve díky filosofii. Je to především geometrie, a potom docela zvláštním případem je logika (v tradičním smyslu).

02

Tradice připisuje dvěma z nejstarších filosofů po jedné geometrické poučce. Ze školy víte něco o Thaletově a Pythagorově větě. Pythagorejská škola se velice zabývala nejen geometrickými, ale také matematickými problémy. To však bylo vše ještě velice vzdáleno ustavení nějaké vědecké disciplíny. Jako vědecký systém byla geometrie ustavena vlastně až Eukleidem (tohoto matematika nesmíme plést s megarikem po řadě staletí). Právě onen systematický zřetel, usilující o dovršení myšlenkové stavby, která by byla vnitřně nerozporná a alespoň v jistých ohledech by představovala úplné pokrytí problematiky určitého typu, nebyl ovšem iniciován v rámci vyvíjející se geometrie samotné, ale byl inspirován filosofií. Velké filosofické systémy předcházely onomu skvělému systému geometrické filosofie. Zájem o geometrii a o matematika, o čísla vůbec byl původně filosofický.

03

S logikou se to má docela jinak. Sám název naznačuje, že na počátku stála četná nedorozumění. Logika se nemohla ustavit jako věda oddělením od filosofie prostě proto, že nikdy nebyla systematicky budována jako filosofická disciplína. První velké systematické kompendium logiky už bylo koncipováno jako převážně vědecký obor, i když tam zůstalo ještě mnoho známek a zbytků filosofických. Jde o Aristotelovo Organon. Proč se vůbec mluví o „logice“ (přesně: HÉ LOGIKÉ EPISTÉMÉ)? To je právě ta pozoruhodná konfuze, k níž poměrně v krátké době došlo. Hérakleitovo pojetí LOGU (LOGOS od LEGEIN = pův. sbírat, sjednocovat) – to už Aristotelés dobře neví: došlo k velikému posunu významu toho slova.

04

Nemusíme se celou otázkou zabývat detailně. Nám nyní stačí udělat jeden významný závěr: Ani v případě logiky, která nikdy nebyla ustavena jako filosofická logika, nýbrž už samotným Aristotelem jako samostatný vědecký obor (a tím už zůstala logika po celý čas až do dnešní doby), nedošlo k její konstituci bez asistence filosofie, a v případě geometrie muselo být filosofy mnoho vykonáno, zejména pak musela být ustavena logika jako speciální disciplína, aby geometrický systém mohl být vypracován.

05

Od samého počátku tedy filosofie představuje nedomyšlitelný předpoklad konstituce i těch věd, které se nevydělily z filosofie, tj. které se z filosofických subdisciplín nepřeměnily ve speciální, a to znamená nefilosofické disciplíny. Tyto vnější předpoklady jsou však zvláštním způsobem zahrnuty do oněch speciálních věd samotných, aniž by se v rámci oněch věd mohly dostat ke slovu, aniž by byly tématizovány a zejména aniž by ony vědy měly k dispozici myšlenkové prostředky, jak se jimi odborně, kompetentně, relevantně zabývat. Pokud se některý vědec takovými skrytými otázkami přece jenom chce zabývat, dělá to buď velice diletantsky - anebo se musí na takový úkol důkladně připravit studiem filosofie. Jediná filosofie může být s to se takové práce s perspektivou ujmout, a to ještě ne každá filosofie, tj. ne každé myšlenkové úsilí, které je dnes (nebo které bylo v minulosti) za filosofii považováno. Rozpoznání této záležitosti nám také umožňuje upřesnit naše pojetí toho, co to vlastně je resp. čím má a musí být filosofie.

06

Musíme si tedy ujasnit také své chápání filosofie. Tady narážíme na jinou stránku vztahu mezi filosofií a vědou.